

Pretisci iz graditeljskog tiska

VIESTI DRUŽTVA INŽINIRA I ARHITEKTA U ZAGREBU

Godina XXXII broj 12, 1911,

Prof. dr. sc. **Dražen Aničić**, dipl. ing. građ. redoviti član Akademije tehničkih znanosti Hrvatske

OSNOVA ZA KINEMATOGRAFSKO KAZALIŠTE

Arh. Viktor Axmann (Osijek)

*Arhitekt Viktor Axmann alias Vladoje aksimović (1878-1946) završio je Visoku tehničku školu u Münchenu i djelovao u Rijeci, Beču, Zagrebu i Osijeku. Projektirao je i izgradio 1912. prvu kinodvoranu u središtu Osijeka koja postoji i danas i spomenik je secesijske arhitekture (kino "Urania"). U članku prikazuje idejno rješenje kinodvorane koje je prethodilo izvedenoj građevini. To je kino sa 680 sjedala što govori o velikom interesu osječkih građana za ovu tehničku novost. Kinopredstave su se iz sajamskih šatora mogle preseliti u ugodnu i zgrijanu dvoranu opremljenu svim tadašnjim instalacijama i sigurnosnim mjerama. Film (films) je tada bio opasna i zapaljiva materija, a požari uz tadašnju plinsku rasvjetu prostorija česti, pa su vlasti propisivale oštre sigurnosne mjere. Gledalište je moralo biti odvojeno od projekcijske kabine i imati dovoljan broj izlaza neposredno na ulicu ili dvorište. Arhitekt Axmann navodi da **nigdje u stručnim glasilima nije naišao na podatke o gradnji posebnog kinematografskog kazališta. Je li osječka kinodvorana doista bila prva ili među prvima, bar u okvirima Austrougarske?***

DESIGN OF A MOVIE THEATER

Arch. Viktor Axmann (Osijek)

Architect Viktor Axmann, also known as Vladoje Aksimović (1878-1946), completed his high technical-school studies in Munich and then worked in Rijeka, Vienna, Zagreb and Osijek. In 1912 he designed and built the first movie theater in the center of Osijek, which has been preserved to this date and is now an imposing Art-Nouveau monument (Urania movie theater). The conceptual design of the movie theater, serving as basis for the realization of the edifice, is presented in the article. It is in fact an auditorium with as much as 680 seats, which is a clear indication of the interest Osijek residents had in this technical novelty. Thus movie projections were moved from fair tents to a pleasant and heated auditorium equipped with all installations and safety devices available at that time. The movie film was a dangerous and inflammable substance and, due to the gas lighting, fires were quite common, which is why authorities prescribed very stringent safety measures. In this respect, the auditorium had to be separated from the projection booth and it had to be equipped with a sufficient number of exits leading directly to the street or yard. Architect Axmann states that he did not find any information about construction of movie theaters in professional publications. Would that mean that the Osijek movie theater was the first or among the first ones, at least within the Austria-Hungary?

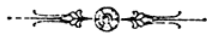
VIESTI

DRUŽTVA INŽINIRA

I

ARHITEKTA

U ZAGREBU.

Osnova za kinematografsko kazalište.

Piše arh. Viktor Axmann (Ostjek).

U mladosti nije nitko od nas ni slutio, da će princip igračke „zootropa“ ili, kako ga mi nazivamo u slavonskom provincializmu „živo koleso“, usavršenjem fotografskih, projekcionih i rasvjetnih sprava u vrlo kratko vrijeme osvojiti interes velikih masa širom svijeta. Prvobitna igračka za troje, četvero djece privlači danas tisuće ljudi svakog stališa i svake dobe, proširuje poznavanje svijeta, proizvodi bure smijeha i mami tisućama suze na oči.

Postanak kinematografa bio je tegoban i dugotrajan; kad je pitanje njegovo bilo sretno riješeno, raširio se je cijelim svijetom poput požara.

Početak devedesetih godina netom prošlog stoljeća zašli su prvi putujući fonografi i kinematografi u naše krajeve.

Stranac postavio je fonograf na stol u kojoj gostioni ili kavani a slušateljstvo sjelo je zvijedljivo okolo stola držeći kaučukove cjevčice u ušima. Za svaku pieču valjalo je plaćati 10 filira.

Danas nije seoske gostione, gdje ne bi badava kreketao gramofon, već gotovo prava napast.

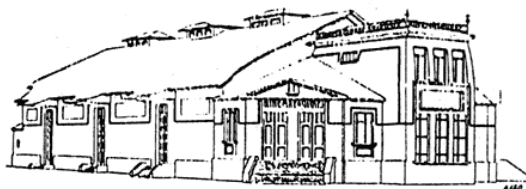
I kinematograf putovao je prvobitno kao „čudo nevideno“ svijetom. U čitaoničkim i gostionskim dvoranama davane su po dvije, tri predstave, a tada je sprava sa svojim pratilcima putovala dalje. Domala iznajmiše međutim u većim gradovima poduzetni stranci (a doskora i domaći ljudi poduzetna duha) posebne primitivne prostorije, te osnovaše stalna kinematografska kazališta, koja se nipošto ne mogu potužiti — poput pravih kazališta — na nehaj općinstva.

I sajmovi dobili su dolaskom putujućih kinematografa novo obličje: napadno i prečerano bogato ukrašeni kinematografski šatori, rasvjetljeni velikim brojem električnih plamenki i žarnica, danas su obično glavni „clou“ svakog većeg sajma.

Čim je međutim bilo bjelodano, da je kinematografsko kazalište vrlo unosna uredba, počeli su i drugi spekulativni ljudi otvarati konkurencione kinematografe; povadajuć se za putujućim sajmovnim kinematografima, podavahu svojim prostorijama (poradi reklame i konkurencije) što raskošniji ures, nu ne mareć za shodne i odgovarajuće uredbe za sigurnost i za udobnost svojeg gledalačkog općinstva. Za takova kinematografska kazališta adaptovane su (naravski tek za oko) posve neprikladne prostorije, koje prečesto jedva odgovaraju i onako ovdje vrlo liberalnim redarstvenim propisima.

Sigurnosne mjere, valjane za sve prostorije u kojima se sabire velik broj općinstva sviju slojeva i svake dobe, treba da vrijede još u znatno povećanoj mjeri za kinematografska kazališta.

Kinematografski films — kako je sveopćeno poznato — vrpca je od tanka celuloida, tvari lahko upaljive, koja se povrh toga već kod temperature od nešto iznad 100 C° rastvara tvoreć mnoštvo vanredno lahko upaljivih te poradi sadržine cyanove kiseline vrlo otrovnih plinova. Ovaj opasni films prolazi kroz projekcionu spravu ispred vrućeg plamena, koji podaje potrebito svjetlo; nije dakle neobično, da je nesreća na dnevnom redu, ako cijela manipulacija nije skroz oprezna i savjestna.

Oblasti su u pogledu rukovanja kinematografskih uredbi izdale mnoge u glavnom suglasne propise, koji se u prvom redu odnose na projekcionu spravu. Tako se primjerice propisuje, da se projekcione svjetiljke moraju smještati u limene kutlje dvostruke stijene, kojim je prostor između obiju stijena (pada, pokriva) ispunjen asbestom i zračiv. Uredba za regulovanje mora biti izvan kutije; kad films miruje, mora se naprama leći i svjetlu zakriti zaštitnom pločom. Toplina se mora iz sprave izravno odvoditi izvan kuće. Rasvjeta sprave dozvoljena je električnom plamenkom ili vapnenim svjetlom, potonje samo u sigurnosnoj svjetiljci, gdje se plin proizvodi neposredno pred plamenom ili gdje se plinovi miješaju strujeć neposredno u plamen. Kada se upotrebljuje etersko, benzinsko ili gazolinsko vapneno svjetlo, mora odnosna tekućina biti spravljena u saturatorima, t. j. u posudi napunjenoj poroznom tvari, koja potonja usiše svekoliku etersku ili gazolinsku tekućinu. Films sâm mora biti tako napet, da se namotani dijelovi ne mogu užgati sve ako dio filma neposredno pred lećom plane.

Prostor, u kojem je sprava za projekciju smještena, mora biti odijeljen vatrobranom stijenom — zidanom ili drvenom, obloženom limom — od gledališta, te mora imati izlaz neposredno na ulicu (dvoriste); vrata se moraju otvarati naprama vani. Ploština prostora treba da je najmanje 4 m², visina najmanje 2-50 m, tako, da je minimalna veličina prostora ustanovljena sa 10 m³. Svi predmeti u ovom prostoru valja da su od neupaljivog materijala; zrak se mora barem desetput svakog sata izmijeniti pomoću valjanog zračila, itd.

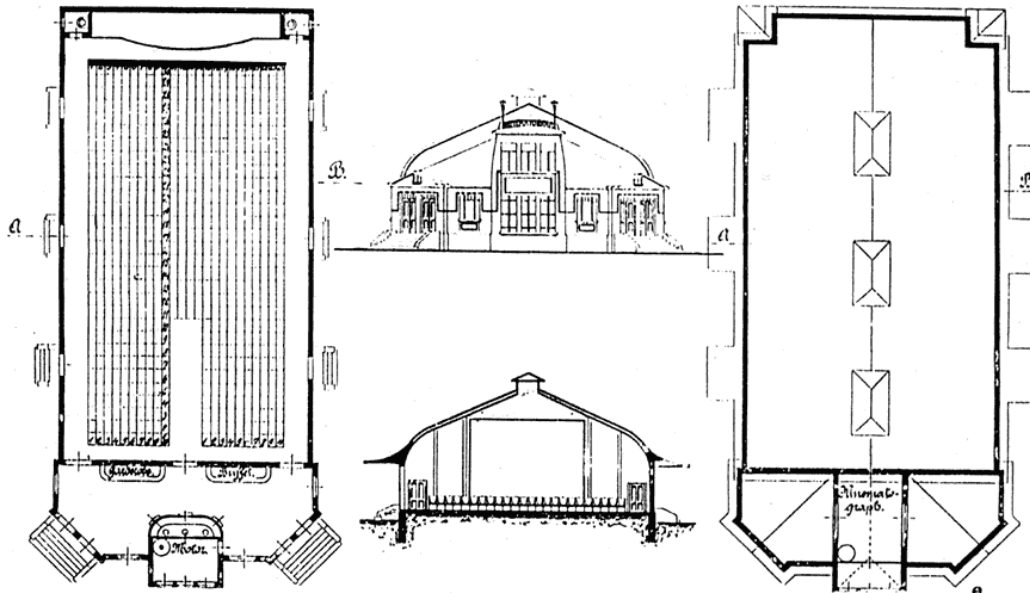
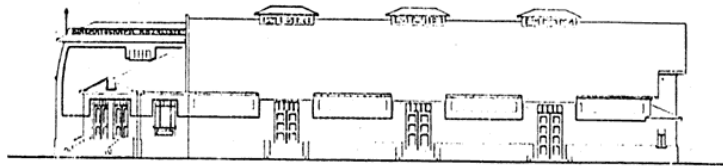
U pogledu gledališta vrijede — razumije se — redarstveni propisi, valjani za sve skupštinske prostorije: dovoljni broj naprama vani se otvarajućih vrata, svjetiljke za nuždu, shodan uređaj sjedala, da se gledalište može brzo isprazniti, zabrana lahko upa-

ljive oplata stijena i uopće zabrana lahko upaljiva namještaja itd.

Uoče li se ustanove ovih propisa, uzme li se obzir na vrlo laku mogućnost, da se u prostoru za projiciranje porodi vatra, valja priznati, da današnje, za kinematografska kazališta adaptovane prostorije, ni iz daleka ne pružaju općinstvu poželjne sigurnosti. Za kinematografska kazališta valjalo bi dakle zahtijevati ili posebne kazališne zgrade, osnovane i građene s obzirom na osobnu njihovu zadaću ili pako temeljitu građevnu preinaku takovih prostorija, koje su prvobitno imale drugu svrhu.

Posebnih kazališnih zgrada za kinematografske predstave, nema dosele nigdje; prateć pažljivo stručnu časopisnu literaturu nijesam jošter naišao na vijest o gradnji posebnog kinematografskog kazališta, a ovakova

mijesta, otpada na svaki izlaz tek 75—76 osoba. Okolo sjedala udešen je uz stijene dovoljno prostran hodnik. U vestibulu, u koji se uzlazi kroz dvoja dvostruka vrata, smještena je trodijelna blagajna, buffet i garderoba; ovaj je prostor ujedno čekaonica. U prizemnom rizalitu smješten je motor za pogon dynama za projekcionu spravu, za rasvjetu i zračenje svijlu prostorija. Plinski motor i dynamo, uopće cijela strojar nica uređena je navlaš pri ulazu i to tako, da će ju gledalačko općinstvo, koje strojeve u pogonu rado gleda, moći kod ulaženja u kazalište vidjeti. Tako će oboje uz pravu svoju svrhu služiti i toli potrebitoj reklami, poput lokomobila i dynama kod putujućih kinokazališta. Nad jednim dijelom vestibula i nad prostorijom za motor nalazi se, od svijlu prostorija posvema odjeljeni prostor za projekcionu spravu. Konačno su u obim

bi jamačno bila ušla u stručno glasila, da je ova novotarija igdje provedena.

Mene je zapala zadaća, da izradim osnovu za kinokazalište za g. Mirka Büchlera, koji je u Osijeku nakanio takovo dati sagraditi i to u malom jednom perivoju na Vukovarskoj cesti. Ova je osnova tek studija, jer gradilište nije vlasništvo navedenog gospodina već grada Osijeka. Na temelju moje studije zamolio je g. Büchler osječko gradsko zastupstvo za ovo zemljište, nu molba mu je poradi navodno prevelikih zahtjeva odbita.

Osnova, koju ovdje podajem u više nacrtu, tek je pokušaj, da riješim pitanje što jeftinije kazališne zgrade a da uz to udovoljim svim potrebitim zahtjevima sigurnosti za općinstvo i za namještenike poduzeća.

Glavni prostor zgrade je gledalište, koje imade šestera vrata izravno na ulicu te još troja vrata u prostrani vestibule. U gledalištu smješteno je u svemu 680 sjedala, a kako nema (jer ne smije biti) stajaćih

stražnjim uglovima gledališta smješteni Watercloseti. Pod gledališta uspinje se naravski naprama ulazu; u pozadini zaprema stijena za projiciranje slika gotovu cijelu širinu dvorane.

Cijela je gradnja zamišljena od armiranog betona; detaljne konstruktivne nacрте izradila je tvrtka Jos. Dubsky i dr. u Zagrebu (projektirani su t. zv. okvirni veznici u daljini od 4.00 m a među njima spojne grede), te je u aproksimativnom troškovniku označila trošak betonskih radnja sa K 30.000.

Pročelja zamišljena su žbukana bijelim samoborskim pijeskom s ulošcima od staklenog mozaika. Stepence osnovane su od umjetnog kamena. Ogrijev imao bi biti centralni pomoću kalorifera i dovoda svježeg zraka.

Općeniti troškovnik nije jošter izraden, jer nije riješeno — kako sam jur naveo — pitanje, da li će se ova kazališna zgrada u Osijeku doista graditi.

Toliko o svojoj osnovi.